

Darovana građa u knjižničnom fondu Sveučilišne knjižnice Rijeka 2017. - 2021.

Kosić, Sanja

Source / Izvornik: **Knjižničar/Knjižničarka : e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka, 2023, 13, 9 - 25**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:188:351229>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka Library - SVKRI Repository](#)

UDK 025.2/.4
Prethodno priopćenje
Primljeno: 1. prosinca 2022.
Prihvaćeno: 20. prosinca 2022.

Darovana građa u knjižničnom fondu Sveučilišne knjižnice Rijeka 2017. – 2021.

Gifts in University of Rijeka Library Collections 2017-2021

Sanja Kosić, viša knjižničarka

Sveučilišna knjižnica Rijeka

sanja.kosic@svkri.uniri.hr

Sažetak

Cilj: Darovana građa dio je knjižničnog fonda Sveučilišne knjižnice. Knjižnica Rijeka od 2019. ima objavljene Smjernice za izgradnju fonda koje uključuju i postupanje prema darovima. Cilj je rada temeljem podataka o količini i vrsti darovane građe uključene u fond, podataka o darovateljima, zbirkama u koje se građa raspoređuje i podataka o korištenosti dati pregled postupanja s darovima u Sveučilišnoj knjižnici te preporuke koje bi unaprijedile ovaj dio poslovanja. **Pristup:** Na temelju podataka iz inventarnih knjiga i knjižničnog programa o pristiglim darovima u petogodišnjem razdoblju (2017. – 2021.) provedena je analiza primljene građe prema količini, vrsti, darovateljima, zbirkama i korištenosti. **Rezultati:** Rezultati pokazuju da je samo manji dio primljene darovane građe u konačnici i korišten no da ta korištena građa odgovara potrebama najbrojnije korisničke skupine u knjižnici. **Originalnost/vrijednost:** U domaćoj i stranoj literaturi mali je broj radova koji se bave darovanom građom, a postojeći se radovi uglavnom bave formalnim postupcima u postupanju

s darovima do njihova uvrštenja u knjižnični fond. Fokus ovoga rada je na darovanoj građi nakon što se ona uvrsti u knjižnični fond.

Ključne riječi: Sveučilišna knjižnica Rijeka; darovi; izgradnja knjižničkog fonda.

Summary

Goal: Gifts are part of University of Rijeka Library's collections. Since 2019 Library has Library collections policy that includes gifts policies. Based on data on quantity and types of gifted material included in library collections, data on givers, collections these materials are stored in and data on usage, the goal to this paper is to estimate how successful library is in gifts treatment. **Approach:** Based on data from inventory books and usage reports from library software in five-year period (2017-2021), the analysis has been carried out on quantity, types, givers, collections and usage of gifted materials. **Results:** Results show that only smaller part of received gifted materials is later used by library users. Results also show that used material are in correspondence to the most important user group needs. **Originality/Value:** In domestic and foreign literature there is a small number of papers about gifted materials in libraries. These papers mostly talk about formal procedures in gifts handling up to their inclusion in library fund. This paper focuses on what happens with gifted materials once they are a part of library collections.

Keywords: University of Rijeka Library; gifted materials; library collection development.

1. Uvod

U postupku izgradnje knjižničkog fonda, građa koja pristize u knjižnice kao dar iznimno je važna. Često je, posebno u uvjetima nedostatka financijskih sredstava, ovaj način pristizanja građe i najznačajniji način izgradnje knjižničkog fonda. Stoga je važno sustavno ustrojiti poslovanje s darovanom građom, odnosno odrediti osnovna pravila o tome što knjižnica zaprima, od koga, kako i sl. Kao oslonac u izradi ovakvih procedura vrlo su korisne IFLA-ine smjernice Darovi za zbirke.¹ Ove smjernice pomažu u definiranju

1 Darovi za zbirke (2010). Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus. Međunarodna posudba i dostava dokumenata: načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 13-30.

osnovnih pitanja u postupanju s darovima te potiču knjižnice na sustavno postupanje s njima. Smjernicama su obuhvaćeni postupci u postupanju s netraženim darovima (upute javnosti, uvjeti prihvaćanja takvih darova te interna zaduženja i ovlaštenja djelatnika), smjernice za pregovaranje o traženim darovima te smjernice za procjenjivanje darova pri uključivanju u zbirke.

Dar kao jedan od načina na koji građa pristiže u knjižnični fond definiran je u jednom od temeljnih djela u području knjižničarstva u Republici Hrvatskoj, knjizi *Rad u knjižnici* K. Tadić.² Tadić ističe da su darovi rado prihvaćen oblik nabave knjižnične građe, a osnovna je njegova podjela na slučajne (pristigle željom darovatelja) i izazvane (darovi pristigli temeljem iskazane želje knjižnice prema pojedincu ili ustanovi). Tadić također ističe da je iznimno važno da darovana građa odgovara nabavnoj politici knjižnice i da se uklapa u strukturu njenog fonda.

Darovima u izgradnji fonda narodnih i visokoškolskih knjižnica bavila se i I. Hebrang Grgić. U svojim radovima istražila je praksu hrvatskih narodnih knjižnica u postupanju s darovima.³ Utvrdila je da postupanje s darovima u narodnim knjižnicama nije formalno određeno te da je potrebno izraditi smjernice za postupanje s darovima koje bi obuhvatile sve potrebne procedure. U drugom radu⁴ ista autorica govori o rezultatima istraživanja provedenog 2011. u narodnim i visokoškolskim knjižnicama na temu postupanja s darovima u postupku izgradnje knjižničnog fonda te i ovdje ističe nužnost izrade službenog dokumenta o postupanju s darovima. Dar, kao način na koji građa pristiže u knjižnični fond visokoškolskih knjižnica, spominju i T. Krajina i H. Markulin.⁵

Recentnijih domaćih radova koji se bave darom u izgradnji knjižničnog fonda nema. U stranoj literaturi dostupni su radovi koji se bave ovom tematikom. L. Kohl⁶ na primjeru knjižnice Sveučilišta u New Mexicu govori o politikama i procedurama u poslovanju s darovanom građom s naglaskom na pojednostavljenje radnih procesa koji su doveli do učinkovitijeg poslovanja s novim darovima koji pristižu, ali i u postupanju s darovima koji već jesu dio zbirke, a mogli bi (ili trebali) biti otpisani.

2 Tadić, K. *Rad u knjižnici*. Zagreb: Naklada Benja, 1994. Dostupno i na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm>.

3 Hebrang Grgić, I. Dar kao način izgradnje zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 3(2011), 95-106. Dostupno i na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/362/357> [citirano: 2022-12-03].

4 Hebrang Grgić, I. Gifts in Croatian public and academic libraries. // *Collection building* 30, 4(2011), 167-171. doi: <https://doi-org.ezproxy.nsk.hr/10.1108/01604951111181137>.

5 Krajina, T.; Markulin, H. Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 3(2011), 21-42. Dostupno i na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/358/353> [citirano: 2022-12-03].

6 Kohl, L. Gifts of plenty: library gift procedures at the University of New Mexico. // *Technical services quarterly* 35, 1(2018), 28-41. doi: <https://doi.org/10.1080/07317131.2017.1385293>.

N. Delmar⁷ govori o troškovima koji su povezani sa zaprimanjem darova, a o kojima se često ne vodi računa u dovoljnoj mjeri. Nisu to samo izravni financijski troškovi već i utrošak rada knjižničnog osoblja. Također govori o motivaciji darovatelja koja se javlja u rasponu od darovanja građe u najboljoj namjeri do korištenja knjižnice kao mjesta za odlaganje vlastitog otpada. Također naglašava korist od javno objavljene i jasno formularane politike prema darovima. Istraživanje među narodnim i visokoškolskim knjižnicama savezne države New York o primanju darova proveo je J. A. Williams.⁸ Zaključuje da je općenito stav knjižničara da su darovi dobrodošli u izgradnji fonda, no također je utvrdio da su visokoškolske knjižnice sklonije odbijanju neželjenih darova u odnosu na narodne knjižnice, koje ove darove često koriste u druge svrhe (npr. prodaja knjiga u svrhu prikupljanja dodatnih financijskih sredstava).

M. B. Edem⁹ govori o ulozi darovane građe u razvoju informacijskih resursa sveučilišne knjižnice u petogodišnjem razdoblju, a pritom daje pregled darovane građe prema vrsti, sadržaju i darovateljima te procjenjuje ulogu darova u procesu razvoj informacijskih resursa sveučilišne knjižnice.

Autori se uglavnom bave postupcima u zaprimanju darova, postojanjem, odnosno nužnom izradom smjernica za postupanje s darovima, dok je manje radova koji analiziraju samu darovanu građu, odnosno što se s njom događa jednom kada uđe u knjižnični fond. U nastavku rada fokus je upravo na tome s ciljem da se ispita učinkovitost postupanja s darovima iz Smjernica za izgradnju fonda u praksi. Pritom se polazi od pretpostavke da su Smjernicama definirani postupci omogućili sustavno i kvalitetno postupanje s darovima koji pridonose adekvatnosti knjižničnog fonda.

2. Knjižnični fond Sveučilišne knjižnice Rijeka

Sveučilišna knjižnica Rijeka središnja je knjižnica Sveučilišta u Rijeci čija je misija osigurati i razvijati korištenje informacijskih izvora i knjižničnih usluga u cilju podupiranja rada na Sveučilištu, potom čuvati baštinske fondove i izgrađivati zbirke u skladu s

7 Delmar, N. What is bought is cheaper than a gift: the hidden burdens of gifts-in-kind and policies to help. // *Legal reference services quarterly* 38, 4(2019), 197-231. doi: <https://doi.org/10.1080/0270319X.2019.1696070>.

8 Williams, J. A. Is trash a library's treasure? A study of gifts-in-kind practices and policies among New York State libraries. // *Library collections, acquisitions, and technical services* 38, ½(2014). doi: <https://doi.org/10.1080/14649055.2014.912551>.

Delmar, N. What is bought is cheaper than a gift: the hidden burdens of gifts-in-kind and policies to help. Ibid.

9 Edem, M. B. Gifts in university library resource development in the information age. // *Collection building* 29, 2(2010), 70-76. doi: <https://doi-org.ezproxy.nsk.hr/10.1108/01604951011040161>.

potrebama korisnika te poticati razvoj knjižničnog sustava.¹⁰ Knjižnični fond Sveučilišne knjižnice ukupno broji više od 550.000 jedinica građe.¹¹

Izgradnja knjižničnog fonda Sveučilišne knjižnice temelji se na Smjernicama za izgradnju fonda,¹² jednom od temeljenih dokumenata u knjižničnom poslovanju. Smjernice su prvi put usvojene i objavljene 2019., a revidirane su 2022. u dijelu koji se odnosi na digitalne zbirke. U smjernicama je kao način nabave knjižnične građe prepoznato i darovanje i to za sve zbirke koje knjižnica izgrađuje. U dokumentu je sadržan i dio koji se odnosi na zaprimanje darova, iskazan kroz odredbe postupanja prema darovima.

Smjernice za izgradnju fonda uređuju postupak zaprimanja darova, odnosno proces donošenja odluke o prihvatu, odnosno odbijanju dara. Istaknuto je da se kao dar zaprima građa koja odražava tekuće interese i potrebe korisničke zajednice. Također su definirani postupci kod prijedloga za darovanje veće količine građe, postupci za građu koja je samo ostavljena u prostoru knjižnice te je istaknuto da knjižnica zadržava pravo konačne odluke o uvrštavanju građe u fond kao i o eventualnom budućem otpisu darovane građe.

Nastavno na iskazano u Smjernicama, a zbog lakšeg poslovanja s darovima, na mrežnim stranicama knjižnice dostupan je i online obrazac¹³ koji potencijalni darovatelji trebaju ispuniti i temeljem kojeg knjižnično osoblje procjenjuje potencijalno darovanje odnosno odlučuje o prihvatu građe ili odbijanju dara.

No, osim Smjernica i obrasca, građa kao dar u Knjižnicu pristiže i temeljem drugih propisa ili pak dugogodišnjih praksi. Temeljem Pravilnika o izdavačkoj djelatnosti Sveučilišta u Rijeci¹⁴ u Sveučilišnu knjižnicu, kao središnju knjižnicu Sveučilišta, pristižu po dva primjerka svakog izdanja sastavnica Sveučilišta. Temeljem Pravilnika o poslijediplomskim sveučilišnim (doktorskim) studijima¹⁵ u Knjižnici se pohranjuje i po jedan primjerak tiskanih doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci. Naposljetku,

10 Sveučilišna knjižnica Rijeka (2022). O knjižnici. Rijeka: Sveučilišna knjižnica. Dostupno na: <https://svkri.uniri.hr/o-knjiznici/> [citirano: 2022-11-30].

11 Statistički podaci i pokazatelji uspješnosti sveučilišnih, visokoškolskih i znanstvenih knjižnica za 2021. godinu. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: http://maticna.nsk.hr/wp-content/uploads/2022/06/Podaci_svk_vsk_znk_2021_10062022.xlsx [citirano: 2022-12-01].

12 Sveučilišna knjižnica Rijeka. Smjernice za izgradnju fonda Sveučilišne knjižnice Rijeka. Rijeka: Sveučilišna knjižnica, 2022. Dostupno na: <https://svkri.uniri.hr/wp-content/uploads/2022/11/221107-Smjernice-za-izgradnju-fonda-2022.pdf> [citirano: 2022-12-04].

13 Sveučilišna knjižnica Rijeka. Obrazac za darovanje građe. Rijeka: Sveučilišna knjižnica, 2022. Dostupno na: <https://svkri.uniri.hr/obrazac-za-darovanje-grade/> [citirano: 2022-12-01].

14 Sveučilište u Rijeci (2020). Pravilnik o izdavačkoj djelatnosti Sveučilišta u Rijeci. Rijeka: Sveučilište u Rijeci. Dostupno na: <https://uniri.hr/wp-content/uploads/2020/07/Pravilnik-o-izdava%C4%8Dkoj-djelatnosti-Sveu%C4%8Dili%C5%A1ta-u-Rijeci-01072020.pdf> [citirano: 2022-12-02].

15 Sveučilište u Rijeci (2020). Pravilnik o poslijediplomskim sveučilišnim (doktorskim) studijima Sveučilišta u Rijeci. Rijeka: Sveučilište u Rijeci. Dostupno na: https://uniri.hr/wp-content/uploads/2021/01/Pravilnik-o-doktorskim-studijima_22_prosinca_2020.pdf [citirano: 2022-12-02].

temeljem dugogodišnje prakse u poslovanju knjižnice, u knjižnicu pristižu i po dva primjerka naslova za koje je Knjižnica izradila CIP zapis.¹⁶

Sva darovana građa koja se zaprimi u inventar (imovinu) knjižnice, razvrstava se u pojedine zbirke unutar fonda, ovisno o vrsti i sadržaju. Kroz istraživanje koje je provedeno za građu koja je uvrštena u fond u razdoblju od 2017. do 2021. odgovara se na pitanja o vrsti građe koja je uvrštena u fond, kolika količina građe je pristigla, tko su darovatelji, u koje je zbirke građa uvrštena te koliko se u konačnici upravo ovi darovani primjerci koriste.

3. Metodologija istraživanja

Istraživanje knjižnične građe pristigle darom u fond Sveučilišne knjižnice Rijeka započeto je definiranjem razdoblja koje će se promatrati. Petogodišnje razdoblje dovoljno je dug period kroz koji je moguće istražiti i prikazati kvantitativne podatke i podatke o vrsti građe koja pristiže u knjižnicu.

Temeljni izvor podataka su inventarne knjige, dakle radi se isključivo o građi koja je potpuno obrađena, kojoj je dodijeljen inventarni broj i procijenjena vrijednost te koja je korisnicima dostupna za korištenje.

Sveučilišna knjižnica, temeljem Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti¹⁷ i Pravilnika o obveznom primjerku¹⁸ zaprima i građu temeljem ovog instituta. Iako se građa zaprimljena kao obvezni primjerak računovodstveno tretira kao dar, u ovome je radu ona isključena iz analize jer je sam postupak zaprimanja, kao i vrsta građe koja se prima, izvan izravnog utjecaja knjižnice.

Osnovni set podataka sadržan je u inventarnim knjigama za omeđene i za serijske publikacije za petogodišnje promatrano razdoblje. Omeđene publikacije u Sveučilišnoj knjižnici inventariziraju se u modulu Nabava u knjižničnom programu Crolist. Inventarne knjige¹⁹ jednom se godišnje generiraju iz programa u proračunsku tablicu (format .xlsx), tiskaju se, uvezuju te pohranjuju kao službeni dokument. Za potrebe istraživanja ponovo su generirani podaci za petogodišnje razdoblje koje se promatra. Generirana inventarna knjiga sadrži sljedeće podatke: inventarni broj, datum inventarizacije, podatak o naslovu, autoru, ISBN broju, mjestu izdanja i izdavaču, godini izdanja, dobavljaču,

16 Katalogizacija u publikaciji (CIP = Cataloguing in publication) je program izrade preliminarnih, skraćenih kataložnih zapisa za publikacije u pripremi za tisak.

17 Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. // Narodne novine 17, 356(2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html [citirano: 2022-12-06].

18 Pravilnik o obveznom primjerku. // Narodne novine 66, 1318(2020). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_06_66_1318.html [citirano: 2022-12-06].

19 U programu Crolist inventarna knjiga za pojedino razdoblje generira se korištenjem putanje 4. *Podsudba – 7. Statistike – I. Inventarna knjiga.*

vrijednosti i signaturi. Inventarni se broj, temeljem uređenog sustava unutar knjižnice, sastoji od slovnog dijela iz kojeg se vidi način nabave i vrsta građe, rednog broja i godine inventarizacije.²⁰

Iz ovako generiranog izvješća, po pojedinim slovnim inventarnim oznakama, izrađena je proračunska tablica iz koje su vidljivi podaci o vrsti građe, broju jedinica i naslova te o darovateljima. Ove je brojčane podatke moguće potom dobiti analizom podataka u proračunskoj tablici, odnosno korištenjem funkcija u programu Excel.

Za podatke o korištenosti omeđenih publikacija također je moguće generirati izvješća iz programa Crolist.²¹ Iz generiranog izvješća za svaki je pojedini inventarni broj (primjerak građe) vidljiv broj posudbi u određenom razdoblju, naslov, autor, mjesto izdanja i izdavač, godina izdanja, signatura i lokacija primjerka. Korištenjem osnovnih funkcija dobije se broj jedinica koje su u predmetnom razdoblju zadužili korisnici. Korištenost je promatrana za primjerke inventarizirane u promatranom razdoblju, korištene od 1.1.2018. do 31.8.2022.

Nakon prikupljanja podataka za omeđene publikacije, u proračunsku tablicu dodani su stupci u koje su ručno unesene napomene o tome je li darovatelj fizička ili pravna osoba te u koju je zbirku unutar knjižničnog fonda Sveučilišne knjižnice pojedini primjerak uvršten. Nakon toga su ti podaci sortirani kako bi se dobili konačni podaci.

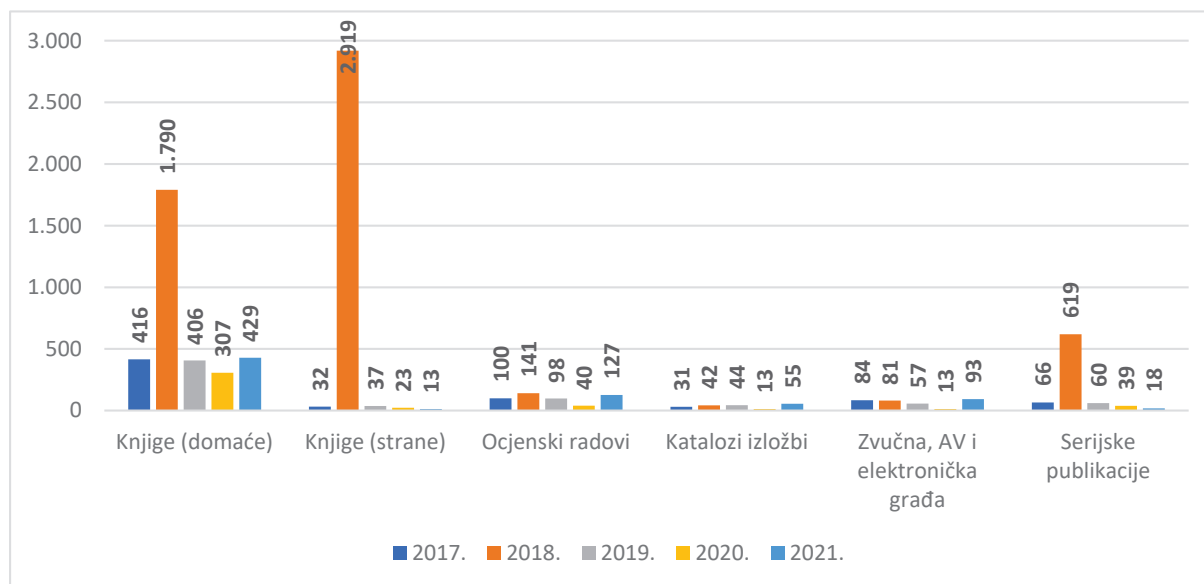
Serijske publikacije se u Sveučilišnoj knjižnici inventariziraju u proračunskoj tablici programa Excel. Tablica je tijekom godine dostupna na intranetu knjižnice, a s krajem godine se s njom postupa na jednak način kao i s inventarnom knjigom omeđenih publikacija. Baza podataka za serijske publikacije za ovo istraživanje stvorena je spajanjem radnih listova u kojima je inventarizirana darovana građa na jedan radni list. Kada je formiran set podataka i u ovu su tablicu dodani stupci u koje su ručno uneseni podaci o darovateljima i zbirkama u koje je građa u konačnici uvrštena.

4. Rezultati istraživanja

Analiza započinje iznošenjem podataka o broju jedinica građe pristiglih kao dar u promatranom razdoblju. Zaprimito je ukupno 8.193 jedinice građe (omeđene i serijske publikacije), od čega se najveći dio odnosi na knjige, što je vidljivo na slici 1.

20 Slovne inventarne oznake za darovane omeđene publikacije počinju slovom „D“.

21 Izvješće o korištenosti (broju posudbi) u programu Crolist dostupno je kroz putanju 4. Posudba – 5. Upiti / Statusi – P. Lista posuđivanih primjeraka po inv. broju.

Slika 1. Broj darovane građe uvršten u fond Sveučilišne knjižnice Rijeka u razdoblju od 2017. do 2021.

Iz slike 1. također je vidljivo da je najveća količina građe u imovinu Knjižnice zaprimljena u 2018., dok su u drugim godinama brojevi jedinica na sličnoj razini. Budući da je već prije navedeno da su Smjernice za izgradnju fonda donesene i objavljene 2019., potrebno je pojasniti da je izrazito velik broj jedinica zaprimljen prije toga. Ranije su darovi u knjižnicu zaprimani po svim već ranije spomenutim osnovama (izrada CIP zapisa, pravilnici Sveučilišta), a odluku o uvrštavanju u knjižnični fond građe koja je samo ostavljena u knjižnici, ili je potencijalni darovatelj poslao upit, u pravilu je donosio voditelj Odjela izgradnje i obrade fondova temeljem vlastite procjene.

U 2018. Knjižnica je u potpunosti obradila veliku donaciju koja je zaprimljena temeljem ugovora potpisanog nekoliko godina ranije. Radi se o donaciji Branka Horvata.²² Zbirka ukupno sadrži 4.430 svezaka knjiga te 549 svezaka (godišta) časopisa.²³ U dogovoru sa Sveučilištem u Rijeci, zbirka je smještena u Palači Moise na otoku Cresu, a pristup građi moguć je uz prethodni dogovor. Manji dio građe iz ove zbirke uvršten je, sukladno odredbama ugovora, u druge zbirke koje knjižnica izgrađuje.

U promatranom razdoblju, na ovu donaciju otpada 60 % od ukupnog broja svezaka primljenih omeđenih publikacija te 69 % od ukupnog broja svezaka serijskih publikacija. Donatori su fizičke osobe, što inače nije slučaj u knjižnici, stoga su podaci o donaciji isključeni iz analize ovih podataka. Broj svezaka donacije uključen je u pregled smještaja građe u zbirke.

²² Branko Horvat jedan je od najvažnijih ekonomista Hrvatske i Jugoslavije u drugoj polovici 20. stoljeća. Sveučilišnoj knjižnici građu iz njegove privatne knjižnice darovale su njegove kćeri.

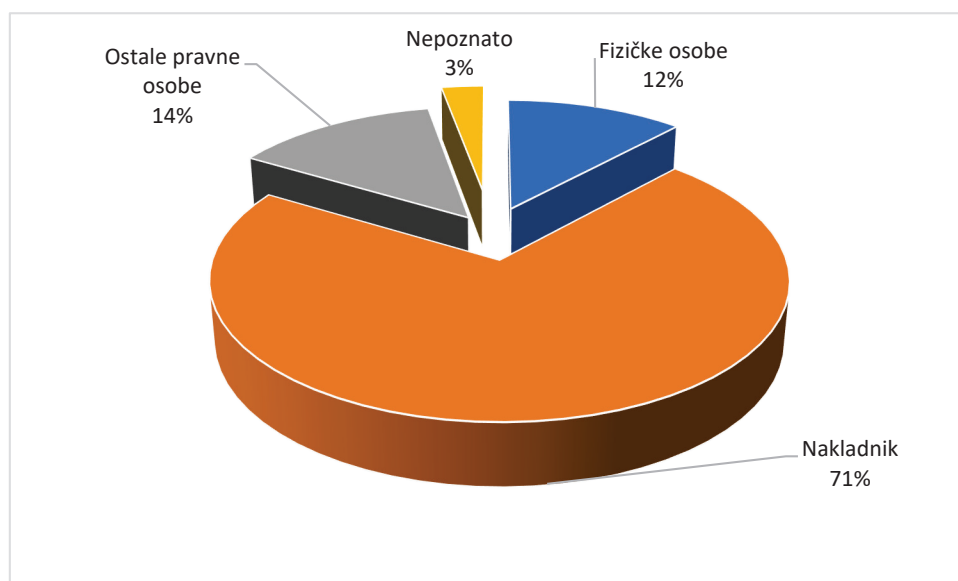
²³ Sveučilišna knjižnica Rijeka. Zbirke. Donacija Branka Horvata. Dostupno na: <https://svkri.uniri.hr/zbirke-svkri/> [citirano: 2022-12-01].

Donacija je isključena i iz analize podataka o korištenosti. U promatranom razdoblju knjižnici je upućeno svega 5 zahtjeva za primjerke iz ove zbirke, a poslali su ih studenti.²⁴ Zahtjevi su se odnosili na omeđene publikacije starijeg datuma izdavanja iz područja ekonomije.

Najviše pristigle građe odnosi se na knjige, s tim da je tada broj pristiglih domaćih knjiga višestruko veći u odnosu na strane naslove. Potom slijede ocjenski radovi, pri čemu se (uz poneku iznimku) u pravilu radi o doktorskim disertacijama koje su obranjene na Sveučilištu u Rijeci i na drugim hrvatskim sveučilištima. Serijskih publikacija darom ne pristizije mnogo. Najveći se dio odnosi na naslove tiskanih časopisa koje knjižnici dostavljaju nakladnici. U manjim količinama pristigli su katalozi izložbi, te zvučna, audiovizualna i elektronička građa na materijalnim nositeljima. Katalozi izložbi i elektronička građa na materijalnim nositeljima najčešće pristiziu kao dar temeljem prethodno izrađenog CIP zapisa.

Uz iznesene podatke o količini i vrsti građe koja je uvrštena u knjižnični fond, potrebno je navesti i slučajeve u kojima se građa odbija, odnosno, o svemu što u promatranom razdoblju nije uvršteno u fond Sveučilišne knjižnice. Nisu prihvaćeni darovi naslova koje Knjižnica posjeduje u dovoljnom broju primjeraka ili nisu sadržajno aktualni korisnicima. Odbijena je građa za koju potencijalni darovatelji nisu potpisali suglasnost da Knjižnica pri odabiru može samostalno odlučivati o uvrštavanju u fond, odnosno da se u budućnosti građa iz fonda može otpisati. Nisu prihvaćeni niti darovi potencijalnih darovatelja, koji su dolaskom u knjižnicu odbili napraviti popis ili postupak u kojem bi se na licu mjesta izvršila selekcija građe.

Tko su darovatelji građe sljedeće je pitanje na koje se odgovara. U tu svrhu su na slici 2. prikazani podaci.

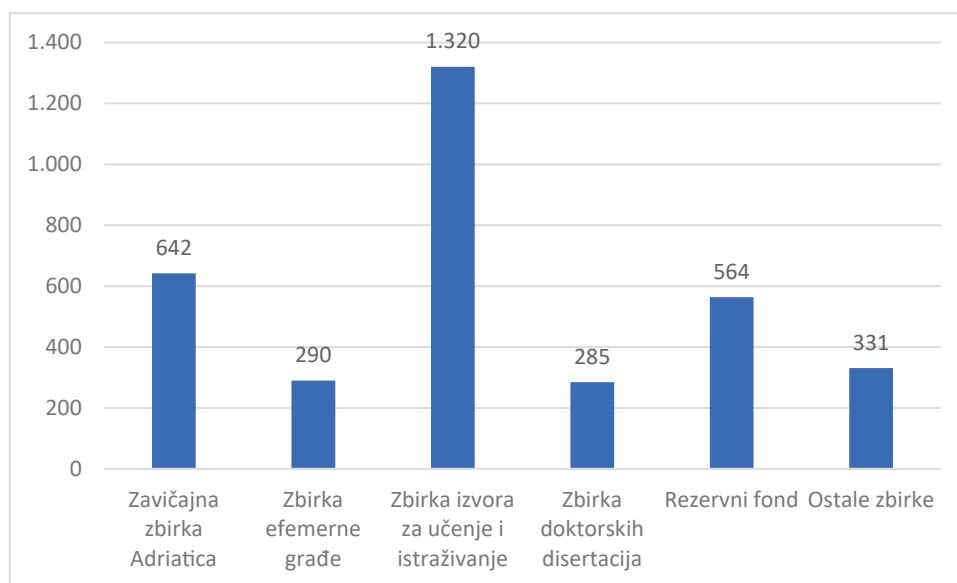
Slika 2. Darovatelji građe Sveučilišnoj knjižnici Rijeka

24 Podaci prema zadužnicama koje Knjižnica čuva. Dostupni su podaci od 2020.

Najveći postotak građe daruju sami nakladnici, 71 %. Manji dio, svega 12 %, otpada na darove fizičkih osoba, a na druge pravne osobe 14 %. Preostalih 2 % odnosi se na darove koji su ostavljeni na pultu u prostoru posudbe, koji su ubačeni u knjigomat koji se koristi za povrat građe izvan radnog vremena i to bez popratnog pisma.

Među samim nakladnicima kao darovateljima, kada se promatraju samo knjige kao najbrojnija vrsta među darovima, 22,5 % knjiga darovale su sastavnice Sveučilišta u Rijeci temeljem odredbi Pravilnika o izdavačkoj djelatnosti, dok je 74,4 % knjiga dar nakladnika temeljem izrađenog CIP zapisa. Također, 76,2 % tiskanih doktorskih disertacija dar su sastavnica Sveučilišta, odnosno radi se o disertacijama koje su obranjene na Sveučilištu u Rijeci, a preostali dio odnosi se na darove s drugih fakulteta u Republici Hrvatskoj. Među serijskim publikacijama 16,5 % svezaka (godišta) darovale su sastavnice Sveučilišta u Rijeci, a ostatak druge pravne osobe.

Sva građa koja je uvrštena u knjižnični fond raspoređena je, u skladu sa Smjernicama za izgradnju fonda, odnosno temeljem procjene osoblja prije njihova donošenja, u pojedine zbirke koje se izgrađuju. Raspored po zbirkama prikazan je na slici 3.

Slika 3. Darovana građa prema zbirkama u koje je uvrštena

Najveći dio darovane građe uvršten je u Zbirku izvora za učenje i istraživanje. Ovo je posudbena zbirka koju knjižnica sustavno izgrađuje kako kupnjom građe tako i uvrštavanjem izabrane darovane građe koja odgovara potrebama najvažnijeg dijela korisnika knjižnice, studenata i znanstveno-nastavnog osoblja knjižnice. Jedan dio zbirke dostupan je u otvorenom pristupu, dok je drugi u zatvorenim spremištima. Velik dio građe smješten je u zavičajnu zbirku *Adriatica* koja okuplja građu izdanu na području zavičaja,

odnosno čiji su autori s područja zavičaja ili čiji je sadržaj vezan uz zavičaj. U Zbirku efemerne građe uvršteni su katalozi izložbi, programi, zbornici sažetaka sa skupova i slična građa. Doktorske disertacije obranjene na Sveučilištu u Rijeci redovito se uvrštavaju u Zbirku doktorskih disertacija u kojoj se prikupljaju tiskane disertacije obranjene na Sveučilištu u Rijeci od njegova osnutka do danas.

Dio građe odmah je izdvojen u Rezervni fond. Rezervni fond nije posudbena zbirka već se ovamo pohranjuju duplikati naslova koje knjižnica zaprimi, za koje se smatra da bi mogli biti zanimljivi korisnicima te ih se zato ne otpisuje odmah. Većina građe koja se u promatranom razdoblju uvrstila u Rezervni fond u knjižnicu došla je kao dar temeljem prethodno izrađenog CIP zapisa.

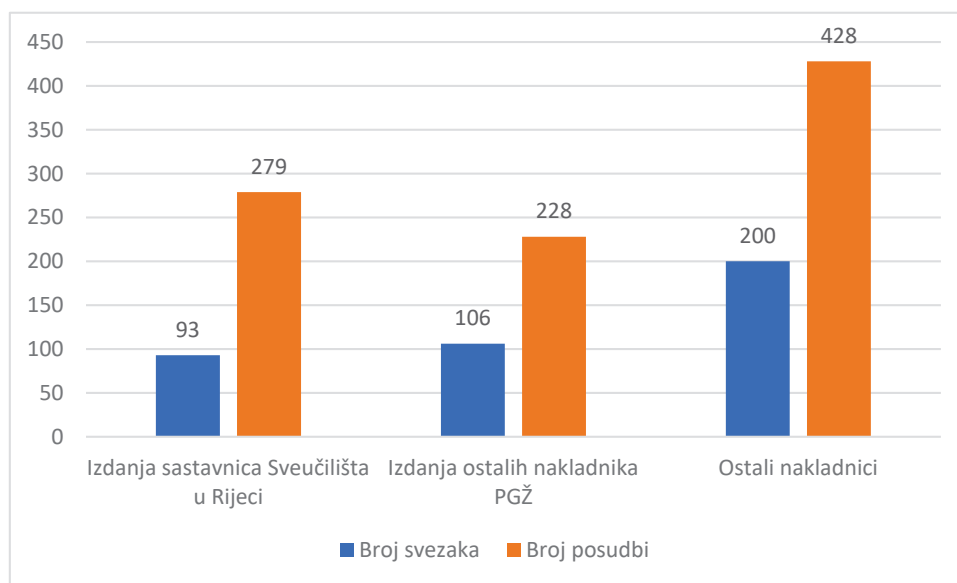
Jednom kada je građa obrađena i uvrštena u zbirke, ona je na raspolaganju korisnicima. Iako se korištenje građe uobičajeno promatra na razini zbirke ili fonda, u nastavku će se korištenost analizirati temeljem načina nabave pojedinog primjerka u promatranom razdoblju.

Podaci o korištenosti serijskih publikacija prikupljaju se ručno, pregledom zadužnica (zahtjeva za posudbu). Korištenost darovanih serijskih publikacija nije velika, što je i očekivano ponajprije jer se radi u najvećem dijelu o naslovima čiji je sadržaj dostupan i putem interneta u otvorenom pristupu. Knjižnica još od 2015. godine sustavno svoje korisnike upućuje da koriste mrežnu inačicu na koju se upućuje kroz knjižnični katalog te se tako dostupna građa samo iznimno korisnicima donosi iz zatvorenih spremišta. Od serijskih publikacija koje nisu dostupne na internetu, u pravilu se koriste lokalne dnevne novine.

Za preostalu građu izvješće o korištenosti generira se iz knjižničnog programa. Prema izvješću o korištenju ove građe u razdoblju od 1. 1. 2018. do 31. 8. 2022. korišteno je ukupno 399 svezaka (344 jedinstvena naslova) darovane građe omeđenih publikacija koji su posuđeni 935 puta. U odnosu na ukupno pristigle omeđene publikacije radi se o vrlo malom postotku primjeraka omeđenih publikacija koji su u konačnici i korišteni, svega 9 % od ukupno pristiglog.

Korisnici su najviše posuđivali građu nakladnika koji nisu vezani za Sveučilište ili Primorsko-goransku županiju, kako je vidljivo sa slike 4, ali tih je primjeraka najveći udio u ukupnom broju.

Stavljanjem u odnos broj svezaka i broj posudbi vidi se da je najkorištenija građa čiji su nakladnici sastavnice Sveučilišta u Rijeci. To je u potpunosti u skladu s činjenicom da su najbrojniji, ali i sukladno misiji i viziji knjižnice, najvažniji korisnici Sveučilišne knjižnice studenti i zaposlenici Sveučilišta. Također, velik dio građe koju izdaju sastavnice ispitna je ili seminarska literatura te su studenti upućeni na njeno korištenje. Korištenost je prilično dobra i za građu čiji su nakladnici s područja Primorsko-goranske županije. Pregledom naslova koji su se najviše koristili potvrđuje se da je najkorištenija

Slika 4. Broj primjeraka i broj posudbi prema darovateljima

građa znanstvenog i stručnog karaktera²⁵ koja sadržajno pokriva područja koja se poučavaju na Sveučilištu.

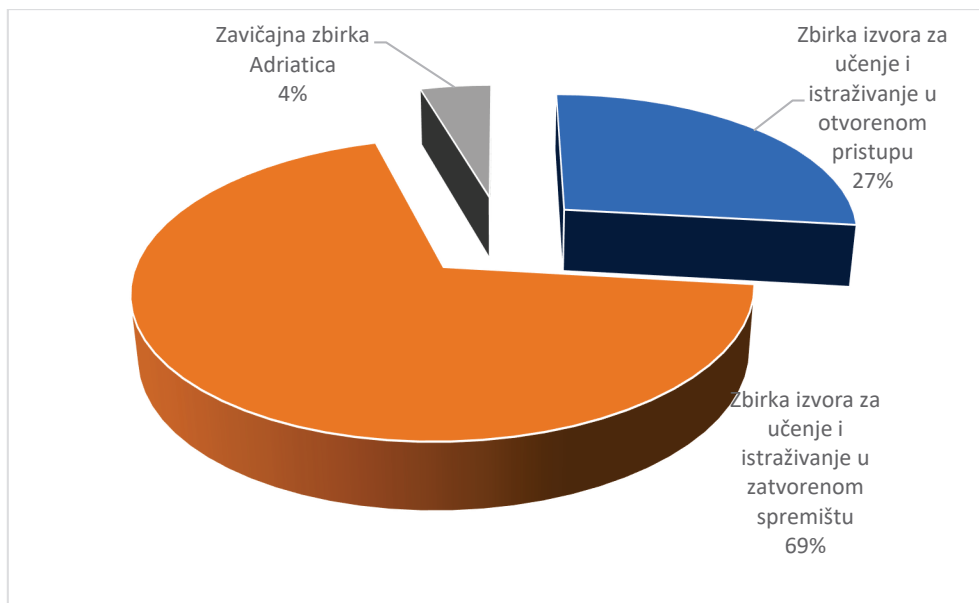
Najveći dio korištenih darovanih primjeraka smješten je u Zbirku izvora za učenje i istraživanje. Ova je zbirka temeljni izvor najvećem dijelu korisnika te je važno da građa u nju uvrštena zadovoljava njihove potrebe. Stoga je dobar pokazatelj da, između korištene građe, najveći dio otpada upravo na ovu zbirku, kako se vidi sa slike 5.

Iz slike se jasno vidi da je 96 % posudbi ostvareno u Zbirci izvora za učenje i istraživanje. Manji dio ove zbirke dostupan je korisnicima u otvorenu pristupu u prostoru knjižnice, dok je, zbog prostornih uvjeta, ostatak smješten u zatvorenim spremištima. 4 % posudbi ostvareno je za građu u zavičajnoj zbirci. Broj posudbi iz preostalih dviju zbirki u kojima je posudba ostvarena (Zbirka efemerne građe i Rezervni fond) je toliko mali (2 odnosno 4 posudbe), da te posudbe nisu uključene u ovaj prikaz. Primjerci iz rezervnog fonda čije je korištenje zabilježeno povučeni su u aktivne zbirke jer se pokazalo da za njima postoji interes.

Iako korištenost može biti indikator uspješnosti prihvaćanja darovane građe, valja naglasiti da ona ne bi smjela biti jedini parametar temeljem kojeg se to procjenjuje. U odnosu na ukupan fond, koji je iznimno velik, Sveučilišna knjižnica ima mali postotak

25 Prema podacima iz knjižničnog programa, najkorištenijih pet naslova je:

1. Netter, F. H. Atlas anatomije čovjeka. Zagreb: Golden marketing, 2003. (2 sveska, ukupno 26 posudbi)
2. Arhitektura historicizma u Rijeci: 1845. – 1900.: arhitektura i urbanizam. Rijeka: Moderna galerija Rijeka, 2002. (15 posudbi)
3. Endodoncija: načela i praksa. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2009. (12 posudbi)
4. Pejčić, A. Što i kako vježbati s djecom u vrtiću i školi. Rijeka: Učiteljski fakultet, 2018. (12 posudbi)
5. Brunner, J. S. Kultura obrazovanja. Zagreb: Educa, 2000. (10 posudbi)

Slika 5. Korištenost darovane građe prema zbirkama u koje je uvrštena

građe koja se koristi, bez obzira na način nabave. Velikim dijelom to proizlazi iz činjenice da knjižnica posjeduje veliku količinu građe u baštinskim zbirkama te da velik dio fonda otpada na građu pristiglu kao obvezni primjerak, koji je moguće koristiti isključivo u prostoru knjižnice. Darovana građa u tom dijelu pomaže jer predstavlja primjerak dostupan za korištenje izvan knjižnice. Također, široka ponuda naslova koji pokrivaju najrazličitija područja svakako je poželjna u sveučilišnoj knjižnici koja mora zadovoljiti potrebe šireg kruga korisnika.

Ipak, vrlo niska stopa korištenosti darovane građe koja je ušla u fond knjižnice ne može se zanemariti, čak ni kada se iz razmatranja isključi donacija pristigla temeljem posebnog ugovora. Niska stopa korištenosti pokazuje da itekako ima mjesta za poboljšanje u postupanju s darovima u dijelu koji se odnosi na sadržajnu procjenu građe koju bi trebalo primiti, odnosno odbiti, ali da se neke promjene mogu uvesti odmah kako bi se umanjio priljev građe koja će u konačnici samo zauzimati prostor.

Pri procjeni uspješnosti u postupanju s darovima nužno je imati na umu da svaki svezak građe koji pristiže u knjižnicu, bez obzira na način nabave, iziskuje angažiranje ljudskih, prostornih i financijskih resursa koji su ionako u knjižnicama nedostatni. Ljudski resursi angažiraju se u prihvatu, obradi i pohrani građe, prihvaćena građa zauzima prostor kojeg već nedostaje te zahtijeva zaštitu, što traži financijska sredstva. Građa za koju se na kraju pokaže da nije od interesa korisnicima generira dodatne poslove u vidu postupaka revizije i otpisa knjižnične građe. Stoga se mogu ponuditi sljedeće smjernice, čiji je cilj smanjiti priljev onih darova koji će dodatno opteretiti knjižnično poslovanje, a neće ih tražiti korisnici:

- zadržati praksu dostave primjerka publikacije za koju je izrađen CIP zapis, no smanjiti broj primjeraka na jedan. Ova izmjena se u ovom trenutku ne može odnositi na sastavnice Sveučilišta u Rijeci jer sastavnice građu dostavljaju temeljem odredbi Pravilnika o izdavačkoj djelatnosti Sveučilišta u Rijeci;
- dosljedno provoditi sve postupke prihvata dara navedene u Smjernicama za izgradnju fonda;
- pomnije procjenjivati sadržaj publikacija koje su ponuđene na darovanje pri uvrštavanju u fond;
- sustavno, na godišnjoj razini provjeravati korištenost darovane građe te procijeniti nužnost zadržavanja pojedinih primjeraka u fondu, posebno kada se radi o građi koja dulje razdoblje stoji u Rezervnom fondu, odnosno o dodatnim primjercima pojedinih naslova.

Konačno se može reći da je postupanje s darovima u Sveučilišnoj knjižnici formalno dobro uređeno. Knjižnica ima jasnu, javno objavljenu politiku prema darovima te su definirani postupci i odgovornost u zaprimanju darovane građe. Iako knjižnica, sukladno propisanim postupcima, dio darova odbija, velik dio građe koja je uvrštena u fond se za sada ne koristi. U dijelu koji se koristi najveći dio otpada na građu zanimljivu najvećoj korisničkoj skupini u knjižnici, studentima i zaposlenicima Sveučilišta u Rijeci. Korištenost ipak ne može biti jedini kriterij uspješnosti u postupanju s darovima već se treba promotriti i šira slika u izgradnji knjižničkog fonda, odnosno upotpunjavaju li darovani primjerci svojim sadržajem knjižnični fond i pridonose li tome da on bude aktualan i adekvatan s aspekta korisnika.

Anketa o zadovoljstvu korisnika²⁶ provedena krajem 2021. pokazuje da su korisnici Sveučilišne knjižnice i dalje vrlo zadovoljni njenim knjižničnim fondom. Ponuda ispitne literature i ponuda knjižnične građe iz područja interesa ocijenjeni su prosječnim ocjenama 4,3 odnosno 4,4. Kako je korisnicima na raspolaganju i darovana građa, može se zaključiti da ona u određenoj mjeri pridonosi primjerenosti knjižničkog fonda.

5. Zaključak

Značaj darovane građe za knjižnični fond Sveučilišne knjižnice Rijeka neupitan je. Cjelokupni, iznimno vrijedan fond knjižnice u značajnom je dijelu zasnovan upravo na darovanoj građi. U posljednjim desetljećima poslovanja knjižnice količina darovane građe

26 Sveučilišna knjižnica Rijeka. Analiza rezultata mjerenja zadovoljstva korisnika Sveučilišnom knjižnicom Rijeka 2021. Dostupno na: <https://svkri.uniri.hr/wp-content/uploads/2022/04/Analiza-rezultata-istrazivanja-zadovoljstva-korisnika-SVKRI-2021..pdf> [citirano: 2022-12-06].

koja ulazi u fond kontinuirano se povećava. Knjižnica se često nalazi u situacijama da joj se nude darovi koji za knjižnični fond nisu potrebni.

Od 2019. Sveučilišna knjižnica ima javno objavljene Smjernice za izgradnju fonda u kojima su sadržane i odredbe o postupanju s darovima. Smjernicama je uređeno kakvi se darovi primaju i kako se primaju. Time su stvoreni formalni preduvjeti za poslovanje s darovanom građom.

Kroz petogodišnje promatrano razdoblje u knjižnicu je prihvaćena veća količina darova. Darovi u knjižnicu dolaze i kao slučajni i kao izazvani. Knjižnično osoblje zadržava pravo konačne odluke o uvrštavanju u fond, a knjižnica zadržava pravo budućeg eventualnog odstranjenja (otpis) darovane građe.

Najveći dio zaprimljenih darova odnosi se na omeđene publikacije, i to knjige. Velik udio u ukupnom broju darova imaju primjerci koji su izdanja sastavnica Sveučilišta u Rijeci. Taj dio građe ujedno je onaj koji je najkorišteniji, što je razumljivo jer su studenti i zaposlenici Sveučilišta najbrojnija korisnička skupina u knjižnici, a sastavnice najveći dio svojih izdanja izdaju upravo za studente.

Ukupna korištenost darovane građe prilično je mala, a najviše se koristi ona koja je raspoređena u Zbirku izvora za učenje i istraživanje. Iako korištenost treba biti jedan od indikatora uspješnosti postupanja prema darovima, ipak ovu problematiku treba gledati i šire. Svaki naslov koji se uvrštava u fond pridonosi njegovu obogaćivanju. No, budući da svaki primljeni svezak zahtijeva angažiranje ljudskih, prostornih i financijskih resursa, potrebno je prije svega kontrolirati broj primjeraka pojedinog naslova koji ulaze u fond, a potom i korištenost darovanih naslova kroz dulje vremensko razdoblje. Na temelju navedenog se potom mogu donositi odluke o otpisu građe odnosno o promjeni kriterija za uvrštavanje darovane građe u knjižnični fond.

Konačni je cilj, kao i kod kupnje građe, stvoriti knjižnični fond koji adekvatno zadovoljava potrebe korisnika. Iako mala korištenost ne pokazuje da darovana građa tome mnogo pridonosi, visoke ocjene koje su korisnici dali knjižnici u dijelu koji se odnosi na knjižnični fond pokazuju da je u postizanju tog cilja Sveučilišna knjižnica uspješna.

Literatura

Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela *Conspectus*. Međunarodna posudba i dostava dokumenata: načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.

Delmar, N. What is bought is cheaper than a gift: the hidden burdens of gifts-in-kind and policies to help. // *Legal reference services quarterly* 38, 4(2019), 197-231.

doi: <https://doi.org/10.1080/0270319X.2019.1696070>

- Edem, M. B. Gifts in university library resource development in the information age. // *Collection building* 29, 2(2010), 70-76. doi: <https://doi-org.ezproxy.nsk.hr/10.1108/01604951011040161>
- Hebrang Grgić, I. Dar kao način izgradnje zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 3(2011), 95-106. Dostupno i na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/362/357> [citirano: 2022-12-03]
- Hebrang Grgić, I. Gifts in Croatian public and academic libraries. // *Collection building* 30, 4(2011), 167-171. doi: <https://doi-org.ezproxy.nsk.hr/10.1108/01604951111181137>
- Kohl, L. Gifts of plenty: library gift procedures at the University of New Mexico. // *Technical services quarterly* 35, 1(2018), 28-41. doi: <https://doi.org/10.1080/07317131.2017.1385293>
- Krajina, T.; Markulin, H. Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 3(2011), 21-42. Dostupno i na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/358/353> [citirano: 2022-12-03]
- Pravilnik o obveznom primjerku. // *Narodne novine* 66, 1318(2020). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_06_66_1318.html [citirano: 2022-12-06].
- Statistički podaci i pokazatelji uspješnosti sveučilišnih, visokoškolskih i znanstvenih knjižnica za 2021. godinu. Dostupno na: http://maticna.nsk.hr/wp-content/uploads/2022/06/Podaci_svk_vsk_znk_2021_10062022.xlsx. [citirano: 2022-12-01]
- Sveučilišna knjižnica Rijeka (2022). Smjernice za izgradnju fonda Sveučilišne knjižnice Rijeka. Dostupno na: <https://svkri.uniri.hr/wp-content/uploads/2022/11/221107-Smjernice-za-izgradnju-fonda-2022.pdf> [citirano: 2022-12-04]
- Sveučilišna knjižnica Rijeka. Analiza rezultata mjerenja zadovoljstva korisnika Sveučilišnom knjižnicom Rijeka 2021. Dostupno na: <https://svkri.uniri.hr/wp-content/uploads/2022/04/Analiza-rezultata-istrazivanja-zadovoljstva-korisnika-SVKRI-2021..pdf> [citirano: 2022-12-06]
- Sveučilišna knjižnica Rijeka. O knjižnici. Dostupno na: <https://svkri.uniri.hr/o-knjiznici/> [citirano: 2022-11-30]
- Sveučilišna knjižnica Rijeka. Obrazac za darovanje građe. Dostupno na: <https://svkri.uniri.hr/obrazac-za-darovanje-grade/> [citirano: 2022-12-01]
- Sveučilišna knjižnica Rijeka. Zbirke. Donacija Branka Horvata. Dostupno na: <https://svkri.uniri.hr/zbirke-svkri/> [citirano: 2022-12-01]
- Sveučilište u Rijeci. Pravilnik o izdavačkoj djelatnosti Sveučilišta u Rijeci. Dostupno na: <https://uniri.hr/wp-content/uploads/2020/07/Pravilnik-o-izdava%C4%8Dkoj-djelatnosti-Sveu%C4%8Dili%C5%A1ta-u-Rijeci-01072020.pdf> [citirano: 2022-12-02]
- Sveučilište u Rijeci. Pravilnik o poslijediplomskim sveučilišnim (doktorskim) studijima Sveučilišta u Rijeci. Dostupno na: https://uniri.hr/wp-content/uploads/2021/01/Pravilnik-o-doktorskim-studijima_22_prosinca_2020.pdf [citirano: 2022-12-02]
- Tadić, K. Rad u knjižnici. Zagreb: Naklada Benja, 1994. Dostupno i na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm>

Williams, J. A. Is trash a library's treasure? A study of gifts-in-kind practices and policies among New York State libraries. // *Library collections, acquisitions, and technical services* 38, ½(2014). doi: <https://doi.org/10.1080/14649055.2014.912551>

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. // *Narodne novine* 17, 356(2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html [citirano: 2022-12-06].